

אור הצפון

שיחות מוסר

ד"ר חיים תוכחות מוסר
שלימד לרבים בישיבת חק
פה עיר'ק ירושלים תשס"א
בשנים תשל"א-תשל"ג

מאת
אריקנו מורנו זרענו
הגאון החסיד
מנחם מנחם ליב שמואלביץ
מנחם מנחם ליב שמואלביץ
ראש ישיבת מיר

מאמרה

יחוד לב א בשלח תשל"א

וכן מצינו ביעקב אבינו ע"ה ויגל את האבן מעל פי הבאר" פירש"י "כמי שמעביר את הפקק מעל הצלוחית, למד שהיה כמו גדול", גם כאן אין הכוונה כפשוטו על כח גופני, כאשר אמר בעל הפייט בתפילת גשם "יחוד לב וגל אבן מפני באר מים, בעבורו אל תמנע מים", אין אנו מבקשים מאת הקב"ה מים, בזכות גבורתו הגופנית של יעקב, אלא כחיה היה על ידי "יחוד לב וגל אבן" יחד את לבו ובכחו זה פעל מה שלמעלה מכת אנוש לפעול, בכח זה של יחוד לב וגל אבן יחד שנה אצל שם ועבר ולא שכב, ולא רק על מטה אלא גם על אבן לא שכב, שהרי "במקום ההוא" לאחר י"ד שנה שכב על האבן, גבורה עצומה ורבת כח זו ודאי שלא מתקיימת אלא על ידי יחוד לב, ויש שאנו רואים מעין זה אפילו בימינו ובסתם בני אדם, למשל, בשעת שריפת ר"ל, מסוגל אדם אחד לעשות מה שצריך בדרך כלל עשרה בני אדם לעשותו, ההכלה והרגשת הצורך הגדול נותנים לאדם תנופת כח אדירה, הרבה למעלה מכחו הרגיל.

אל יאמר אדם איך אוכל להגיע לכלל גדלות ועמקות התורה כבזמנו של הגאון ר' עקיבא איגר וכדומה, והרי כוחותי דלים ומעטים, טעות היא בידו, כי הכל תלוי ברצונו וביחוד לבו, אם יתבונן וידע ולבבו יבין וירגיש את הצורך הגדול לעליה בתורה, יתנוצצו בנפשו רשפי כח וגבורה לאין שעור, ויגביר חיילים לתורה, מעלה לרום ומטה לעומק, כאמרם ז"ל "יגיעת ומצאת תאמין".

מאמר ט'

גם זו לטובה ליל שיק וישלח תשל"ב

וכן יעקב אבינו לא שכב כל י"ד שנה בישיבת שם ועבר, וזאת עיני ניצול כל כחותיו וגם אח"כ אנו מוצאים יסוד זה אצל יעקב אבינו, דכתי' "ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגו'", ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר", פירש"י "כמי שמעביר את הפקק מעל פי הצלוחית, להודיע שכוה גדול", וכפשוטו שהי' גבור גדול, אבל אמר בעל הפייט בתפילת גשם "יחוד לב וגל אבן מפני באר מים", הרי שגבורתו נבעה מיחוד לבו, והא ראי' שאנו מבקשים "בעבורו אל תמנע מים", ואין הגבורה זכות אלא זו של יחוד לב, ובכח זה של יחוד לב לא שכב י"ד שנה אצל שם ועבר, ויכול כל אחד לגלו את האבן מעל באר המים החיים עיני יחוד לב, ורק העצלות היא המעכבת.

אמת

דצא

שפת

ביה [תרל"ה]

והאבן גדולה כו' וגללו כו' וביעקב כתיב ויגל.
כמ"ס בספרים על הכוזב את ילדו
שהוא גדול יותר ממי שאיט שומע לו. רק הוא טובשו
להיות כפוף תחתיו. וכל מי שצריך לשאוב מפי הבאר
צריך לגלול זה היל"ר. אבל הוא לשעה והשיבו
למקומו כו' כמ"ס במדרש. אבל ביעקב ויגל לשון
גילוי שנתגלה ע"י. כל הפנימיות שיש בהאבן עלמו.
הוא היל"ר. שנהפך לטוב. וזכר שיהכל טוב. כמו
שהי' לעמוד הכל מתוקן. וזה החילוק בין וגללו
לויגל כנ"ל. גם עתה בכל ש"ק יש הכנה לימי
השבוש והוא כענין וילא מבאר שבע לחן. כמ"ס
פי הבאר נכרא בע"ס. שהוא הממשכות הקיזים
מנקודת הפנימיות לכל הצדדין. ובאר שבע הוא אור
שבעת הימים שהוא מתגלה בשבת קודש כנ"ל:

ביה [תרס"ד]

בפסוק והאבן גדולה ע"פ הבאר. והול' ואבן
גדולה. ויתכן לרמוז כי האבן מכשול
שהוא היל"ר הוא נמלא בכל מקום אצל עפי' הבאר
הוא גדול ביותר. והוא שאינו מניח לפתות הפה
בתפלה שהיא עבודה שכלל שהיא בחי' הבאר תורה
שבע"פ שהיא תפלה וע"ז מבקשין ה' שפתי תפתח. וכל

מאמרי מוסר בעקבות שיחותיו של
הגה"צ מרן נתן צבי פינקל ז"ל
(הסבא מסלבודקה)

רגילים הבריות לחשוב שהתגמול בעד חסד שאדם מקבל מתבירו צריך להיות
בהתאם לערך החסד והטובה. כי אי אפשר לדרוש שיעור השכר יעלה על מדת
הטובה. אולם בתורה ובדברי חז"ל אנו רואים השקפה אחרת לגמרי, שבעד כל טובה
שאדם מקבל מחבירו, אין שיעור לגמול ולשעבוד שהוא חייב לו במשך כל ימי חייו
ולדורי דורות, כאשר יש ערך רב לכל פעולת חסד והיא נוגעת במדות הקב"ה שהוא
מקור החסד.

כתוב בתורה: "ויגל את האבן מעל פי הבאר" (בראשית כ"ט). ואמרו חז"ל:
"כמו שמעביר את הפקק מעל פי הצלוחית, להודיע שכוה גדול" (ראה רש"י
עפ"י בר"ר).

ירי שחסד זה שעשה יעקב שגלל את האבן מעל פי הבאר היה לגבי יעקב —
מעשה קל שלא היה, כאמור, אלא כמעביר פקק מעל פי צלוחית, וגם מתיחה הוא
לגבי רחל שהיא בת אחי אמו שמחובתו היה לעזור לה, ובכל זאת אנו מזכירים
מעשה זה בתפילתנו על הגשם עד היום הזה בין מעשי האבות הגדולים שבזכותם
אנו מבקשים את ברכת הגשמים, שכן יסד הפיטן באותה תפילה: "יחוד לב וגל אבן
מפי באר מים — בצדקו חון השרת מים".

ולכאורה מופלא הדבר. בעת תפילת הגשמים אנו עומדים בשעה גדולה מאד,
בשעה שכל העולם זקוק לרחמים גדולים, למפתחות גשמים שבהם תלויים כל חיי
העולם, והם שקולים כתחית המים שאף מפתחותיהם הם לא נמסרו לשליח (ראה
תענית ב.), וגדול יום הגשמים כיום שנבראו בן שמים וארץ" (שם ד' ט').
וצריכים לזכויות גדולות לזכות בהם, כי "אין הגשמים יורדים אלא אם כן נמחלו
עונותיהם של ישראל" (שם ד'). ומשום כך אנו מזכירים בתפילה זו את זכויות
האבות כדי להיתלות בהם. ובתוך שאר הזכויות מזכירים גם את גדולתו של יעקב
ש"נאבק עם שר בלול מאש וממים", שהגיע לגובה רוחני כזה שגבר על שר של
מעלה. ותמוה לכאורה, היאך אנו מזכירים לגבי ענין מכריע כזה ויחד עם זכויות
גדולות כאלה את המעשה של יעקב שגלל את האבן מעל פי הבאר בשביל רחל, שלא
היה גבוה, כאמור, אלא מעשה קל?

אלא מכאן שכל מעשה חסד, ערכו גדול מאד ותלויות בו זכויות רבות לאין
שיעור, ואם כי לכאורה מילתא זוטרות היא הרי יש בו משום "והלכת בדרכיו",
כדברי חז"ל "מה הוא חסיד אף אתה חסיד" (ספרי סוף פרשת עקב), וכלולה בו
דביקות בה' לא פחות מבהשגות הגבוהות של מאבק יעקב עם "שר בלול מאש
וממים". ויקר מעשה זה בעיני הקב"ה כמו המעשים הגדולים ביותר, עד שאנו
מבקשים מאתו בכל הדורות שזכות זו תעמוד לנו לעולם ושבשכרה יעניק לכל זרעו
לדורי דורות אחת הברכות הגדולות, ברכת הגשמים, שהיא דורשת זכויות רבות
ובה תלוי, כאמור קיומו של כל העולם.

ב.

ולא רק מעשה חסד של יעקב, שבא בכוונת לב מיוחדת כפי שמציין הפיטן:
"יחוד לב וגל אבן", יש לו ערך רב כזה וזקוק גמול לדורות, אלא כל מעשה טוב, ואף
משל כל אדם, לרבות בני אומות העולם, אין שיעור לערכו ומכאן החובה הגדולה
המוטלת על כל מקבל חסד להכיר טובה לנותנה ולהביע לו תודות רבות.

הקץ ועל כן מהתפללים בשבת וטער לבנו לעבדך ברחמי
לכסור לב האבן זה קץ הישועות.

בית ישראל

חלק ראשון

ס א ת

כבוד ידועת אמת ודעת נכונה ופיהר ופיהר
הענין בן רבי ישראל ופיהר
15 שנה אמת ודעת נכונה ופיהר ופיהר
הענין בן רבי ישראל ופיהר
אשר האמר אלהי ישראל ביום הזה ופיהר
הענין בן רבי ישראל ופיהר

והאבן גדולה כשקו וכו' והק' אאז"ל שם אביו
זצ"ל הלוא ידע שהוא גבור והס לא חל
עכ"פ היו נרמזין לנסות ולא ראו לנסות והוא אמר
שם כס כ"י מנסים היו יכולין, חל נראה שהרמז
על הכתוב על בני ישראל יש הסתרות שהיה"ק נקרא
אבן מראה שאין יכולת חל ברחמי הרה"ק יעקב שם
מנסים חזי יכולין להתגבר על הרה"ק חל חק
שמתגבר על הרה"ק נלך ג"כ לראות שיהי דבר של
קיימא, ואם לא חזי חס"כ חזר האבן למקומו משה
בחסיד אחד שראה אבן וראה להעלותו לירושלים
כדאי במד'.

באר משה

חלק ראשון — בראשית

ס א ת

הרב משה יחיאל הקווי אפשטיין

האדמו"ר באו"מ (פולין)
כתב בארצו הקדושה, תל-אביב

כולל באברים עבדים וביאורים קטורים
הדפוסים בהנהגת הפוסקים — הניסוחים
על דברי חז"ל וגדולי הפוסקים —
לחזיר ענין הפוסקים לדעת חכמה וכוסר.
והבין אברי בינה

אמר רז"ל (בנוה"ק ח"א — קנ"א, ב') והאבן גדולה על פי הבאר, דא
דמינה כשלי בני עלמא, אבן נגף וצור מכשול דקיימא תדיר על פי האי באר.

בא וראה שלכן השתדל יעקב אבינו במעשיו, ויגל את האבן מעל פי הבאר
כי אבן זה הוא היצחק"ר (כנ"ל מב"ר) אבן נגף לעולם, והיינו כמארז"ל (ב"ב ט'
ראה כיצד תואמות דרשות חז"ל במדרש — שאבן זה היצחק"ר, ובנוה"ק —
כדי להעניש את הרשעים, אך לא את החלק הרע שבקטרוג וכדו', ואת כל ז'
יעקב להעביר בן העולם על ידי, ויגל את האבן.

וכמה נפלא הוא כעת פירוש הפיוט להפלת גשם, "זכור טען מקלו ועבר ירדן מיני
יחד לב וגל אבן מפי באר מים, כנאבק לו שר בלול מאש וממים לכן הבטחתו היות עב
באש ובמים", והאם כדי לגול אבן מעל פי הבאר זקוקים ל"יחד לב", אתמהא, וג
טען מקלו אינו כפשוטו שהרי בה רבותא יש בזה.

ולפיכך, "יחד לב" — בהטרת הלב ובהכנה ללא כל פניות, זכה לנצח ולהעביר ז'
כח הרע — "וגל אבן מפי באר מים", כמבואר לעיל, ולכן במסורה ב"פ ויגל ויגל ז'
האבן — ויגל כבודי (תהלים ט"ז ט') והיינו כפירושו של ה"אבן עזרא" (שם), "כבו
— זה הנשמה", וכמו כן ויגל את האבן שלימות הנשמה.

וגם, כנאבק לו שר בלול מאש ובמים, היינו שר של עשו הס"מ — היצחק
הכולל גם את ישמעאל, (כמו שיתבאר להלן ב"וישלח" אי"ה) ומעשיו הם הוראה לדורו
שאם נרצה נוכל גם אנו להתגבר על היצר, "לכן הבטחתו היות עמו ב"אש ובמים", לנצ
את כל כחות היצר הן התלהבות האסורה, שהיא בהינתן "אש" והן "מים" שהיא קרירו
האסורה כמו שיבאר.

נמצא שכל הדברים הם חוליות בשרשרת אחת של מלחמת יעקב אבינו, שלימו
הטוב, נגד הרע שבעולם, וכל זה נרמז בסיפור התורה על הבאר והרועים וגליל
האבן, ללמדך שהם הררים ההלויים בשערה, רזי תח"ק.

ישיבת "הכותל" ירושלים
לעילוי נשמת
ר' לוי ב"ר משה כלאיתי ז"ל
תרומת אשתו וילדיו - לונדון

מנחת הילה"ר נעצב התפלה כידוע לכל עובד ה'
וכדאיתא מאן דנלח לחוויא לנסוב ברחמי דמלכא.
והאמת כי אין עלה להתפלה, רק כפי עבודת האדם
בכל מעשיו כך הוא יכול לפתוח פה בתפלה, לכן
קראוה עבודה שבלב שחלוי בהשמוקקת הלב בכל
היום בכל מעשיו, וזה הרמז ופיהר שמה כל העדרים
שזה תכלית העול מכל העבודות, וביעקב כתיב ויגל
דרשו כמעביר הפקק מעל פי החציות, הרמז
כי הליך יודע ומבין כי זה האבן הוא טוב
לשמירה מעולה כמו שהחציות לריך פקק לשמור
מהפסולת, והעומד בחוק נדמה לו כאלו חז' משמים
מעבין אורו, ומשימין אבן על לבו, חל הוא רק
לעובד, וכתיב ויגס יעקב יסכן לרמזו כמ"ס במדרש
ויגס אברהם לג' דברים פיוס ומלחמה כו' כמ"ס בוא
וקרב ע"ש, והרמז לג' התפלות בכל יום שנסתמא
הס ג' מיני התפלות בפיוס ובמלחמה כו', ובכל אלה הב'
עדרי לאן יכולין לגלול האבן:

ב"ה (תרס"ב)

בפרשת, והנה בחר בשדה, שלשה עדרי לאן רומז
לג' התפלות בחי' ג' אבות, ופיהר שמה
כל העדרים רומז ל"ג שבטים שכל שבט נקרא קהל
בפ"ע, וזה רמז ה"ג ברכות אמלעות שבתפלה
שהם בחי' חיי שעה, ולכן וגללו והשקו הלאן והשיבו
את האבן, שהתפלה פתוחה לפי שעה לכן יש זמנים
מיוחדים לתפלה, חל קהלת יעקב הוא האסיפה
הגדולה בחי' תורה וחיי עולם כמ"ס מורשה קהלת
יעקב, והוא גולל כל האבן, וכן איתא במד' בחוקותי
הילה"ר נק' אבן והחורה נקראת אבן יצוא אבן וישמור
את האבן, והיא בחי' אמת כמ"ס חתן אמת ליעקב.
וכשבאין אל האמת, הוסר האבן מכל וכל, והאבן
גדולה הוא הטבע שהוא יסוד הבנין של עוה"ז, והטבע
יש בו חיוק גדול שכל זה כח הבורא ית' שהטבע
יכול להסתיר האמת וחיות הפנימיות בעלמא דשיקרא.
אך ע"י החורה זוכין אל האמת ולכן נקראת תורת
אמת כמו תורת חטאת תורת העולה שמלמדת דיני
העולה, כמו כן תורת אמת שהתורה מלמדת דרך
האמת וכל ההוגה בתורה בא אל האמת והוסר לב
האבן ממנו:

אמרי רצא אמת
תרפ"ט

וירא והנה בחר בשדה, בשפת אמת מדקדק ולכאורה
וירא מיותר, אולם יעקב אבינו ראה את התורה
עם כל הפירושים, פשט רמז דרוש סוד, כענין שכתוב
ועליהם ככל הדברים וגו', כתיב גדולים מעשיו כי דרושים
לכל חפניהם, בכל היצב מהתורה נמלא הכל חל לריך
שיכיו הדברים דרושים היינו לייגע עצמו, כתיב גל עיני
והציעה נפלאות מתורתך, נפלאות היינו הקץ, והנה
שלשה עדרי לאן רמז לג' אבות, זוכר חסדי אבות ומציא
גואל לבני בנייהם, הגאולה מוכנת תמיד, יעקב ראה
את הקץ ואיתא זכו אחישנה לא זכו צעקה וזכו לא עת
האסף המקנה, ויגל את האבן הכי זה כענין גל עיני,
גילוי לעינים וגילול לב האבן, ופיהר שמה כל העדרים,
שם אאז"ל שבת כל בני ישראל עושין מלוא ביהר,
כדי הם בכלל מרועים העושים את התורה, איתא
שהגאולה הזו היום אם בקולו תשמעו וכתיב שמוע
השמעו בקולי ר"ת שבת, איתא במדרש ויהי האספו
ואגידה לכם הטעם המד"א ופיהר וגו' ויטערו השכחות
ויטערו הכהנים והלויים, ואיתא שבת לגלות לבם את